

Indledning

Af Hans-Christian Eisen

I årbogen for 2004 fremlagde Historisk Samfund for Roskilde Amt en 3 årsplan for årbøgernes temaer indtil 2007. Herunder en gennemgang af de politiske partiers historie i Roskilde amt men det når vi ikke. Projektet er blevet udskudt lidt, men det vil stadig blive gennemført. Forfatterne til de forskellige afsnit om den politiske udvikling i Roskilde amt i perioden efter grundloven i 1849 ønskede at få mere tid, og det er meget forståeligt. For flere partiers vedkommende er der ikke foretaget en sådan forskning på tværs i amtet, og derfor vil det kræve mere dybtgående undersøgelser, inden det er muligt at skrive partiernes historie. Flere steder i Roskilde amt har de politiske partiers lokale foreninger holdt forskellige jubilæer. Mange steder har man i den sammenhæng skrevet den lokale partiforenings egen historie. Den opgave, som årbogen ønsker at løse, er en mere sammenhængende beskrivelse af den samlede politiske udvikling i Roskilde amt, det er en større opgave. Vi må i den forbindelse bøje os for forfatterens ønske, også fordi resultatet af deres undersøgelser sandsynligvis vil komme til at stå, som historien om den politiske udvikling i amtet i omhandlede periode. *Årbog for Historisk Samfund* er naturligvis et vigtigt element i forskningen og beretningen om den historiske udvikling i vores område.

På den baggrund har vi valgt at udgive en mere traditionel årbog for 2005, men det betyder ikke, at det bliver en ringere bog af den grund. Det er lykkedes at samle et meget forskelligt materiale, som beskriver forskellige sider af amtet og amtets historie. Der er grund til at takke alle de berørte forfattere for deres indsats i forbindelse med udgivelsen af denne årbog.

Jeg vil i den forbindelse fremhæve, at en af forfatterne bibliotekar Leif Færregaard Jensen, for mere end et halvt år siden ringede til mig og spurgte, om vi ville være interesseret i en artikel, som han var ved at skrive om billeder af Widukind i Sachsen og Danmark med udgangspunkt i nogen billeder på Ledreborg Slot. Mit enkle svar var: ja tak meget gerne, og jeg modtog få dage senere en mail med et

foreløbigt manuskript, som jeg meget gerne ville have med i en årbog. Desværre døde Leif Færregaard Jensen den 18. september 2005, før han havde fået gjort artiklen færdig. Men under sin sygdom talte han med fhv. direktør Viggo Nielsen om projektet med artiklen til årbogen. Leif Færregaard fortalte ham om sine intentioner med artiklen. Det var derfor en glæde for mig, at Viggo Nielsen beredvilligt stillede sig til rådighed for en gennemgang af den foreløbige artikel og det materiale, som Leif Færregaard Jensen havde samlet gennem flere år. Resultatet foreligger nu i denne årbog, som minde om den indsats Leif Færregaard Jensen har ydet for historien her i vores amt. Viggo Nielsen skal samtidigt takkes for sin meget velvillige bistand i forbindelse med færdiggørelsen af artiklen.

Årbogen i 2005

Indholdet i dette års årbog spænder vidt fra middelalder til den anden verdenskrig. Der lægges ud med en artikel af *Brian Patrick McGuire*, som har skrevet om forholdene omkring Vor Frue Kloster i Roskilde.

I dag er der ikke ret meget tilbage af det gamle nonnekloster, som blev nedrevet i årene efter 1570. Kirken blev ikke revet ned, men en del af den brændte i 1599, og den østligste del af kirken og det sydlige sideskib faldt sammen. I forbindelse med de mange ændringerne der skete efter reformationen, fik klostret lov til at bestå indtil den sidste nonne døde i 1570. En sandsynlig årsag til at Vor Frue ikke blev revet ned, som 11¹ andre kirker indenfor byvolden, er nok, at den fungerede som sognekirke for det landsogn, som lå udenfor byen mod syd - nemlig Kamstrup (1257)², Darup (1320), Skalstrup (1257), Tjæreby (1085) og Øde Hastrup³.

Den nuværende kirke i Vor Frue er bygget fra 1904 til 1907, og landsbyen Vor Frue er en forholdsvis ny landsby, som bliver opbygget som samlingspunkt for de små meget gamle landsbyer, i det der blev til Vor Frue sogn. Den gamle sognekirke i Roskilde trækker sig nærmest tilbage og bliver en bykirke fra 1911.

Brian Patrick McGuires artikel handler om kulten omkring den hellige Margrethe af Roskilde - Sunes datter, og han beretter, at "det var specielt hendes død der fascinerede", og andre steder antydes det, at Margrethe blev myrdet

*Fra Historisk Samfunds ekskursion den 25. september 2005. Besøg på Sprogø. Valdemar den 1.s borg befinder sig under og til højre for fyrtårnet. Yderst til højre anes Storebæltsbroen.
Foto: Ulla Fraes Rasmussen.*

af sin mand den 25. oktober 1176. Vi bliver derfor præsenteret for en ny vinkel på Hvideslægten, dens betydning og dens forhold til kirken. Dette understreges meget af Absalons helt centrale placering - både for Roskilde, men også i stor udstrækning for klostret i Sorø.

Henrik Denmans artikel om Martin A. Hansen afslører en ikke så kendt side i dennes forfatterskab. Denman skriver om forfatterens rodfæstede interesse for historie - som startede allerede i ungdommens år, hvor det især var verdenshistorien, som trak. Senere drejede Martin A. Hansens interesse mere over i Danmarks historie, og det er ikke så mærkeligt,

idet han på det nærmeste kom til at bo midt i selve Danmarkshistoriens arnested, da han flyttede til Allerslev ved Lejre. Det er nok overraskende for mange, at Martin A. Hansen virkelig gik i Danmarks historie og skrev om mange af de "ting", som vi ser, når vi færdes i landskabet. Det var ikke altid nødvendigt for Martin A. Hansen at rejse langt væk, for bare nogle få kilometer fra Allerslev i retning mod Viby ligger Kirke Syv. I området omkring kirken er der en lang række gravhøje, og dem kastede Martin A. Hansen sig over. Herved bliver han en "øjenåbner" for alle, der drager gennem landskabet. Man kan slet ikke lade være med at søge efter historien i landskabet.

Der er både masser af oplysninger og masser af inspiration til nye udflugter - også for Historisk Samfund for Roskilde Amt.

Eva Tønnesen har skrevet to meget forskellige artikler. Den ene beskriver, hvordan håndværkere og arbejdere kommer fra udlandet, og hvordan de sætter deres præg på byen og dens udvikling gennem flere hundrede år. Det lykkes i denne ene artikel at dække hele den periode, som årbog 2005 faktisk spænder over - lige fra middelalderen til vore dage. I artiklen beskrives mange af de nye familier, der kom udefra og som blev i Roskilde, samt deres måde at sætte et særligt præg på byen og dens udvikling.

Eva Tønnesens anden artikel handler om en gruppe af roskildensere, som befandt sig på samfundets bagside - de fattigste i Roskilde. De fattigste er ikke det bedst beskrevne kapitel i Danmarkshistorien, og det skyldes nok, at de ikke har sat sig nogen varige mindesmærker, ligeså lidt som de har skrevet noget om dem selv, deres liv og gerninger.

Leif Færregaard Jensen blev helt naturligt fascineret af anlægget omkring statuerne af anlægget ved Ledreborg, og især Dyrehaven optog ham. Da han opdagede, at der var en række forbindelser ud til Europa, kastede han sig over emnet, og det blev begyndelsen til en meget lang og meget grundig undersøgelse. Der foreligger i dag en meget stor dokumentation om hele hans projekt, og materialet findes hos hans familie.

Gennem nogle breve fra Chr. VI får man lidt at vide om

Joh. Ludv. Holsteins køb af Lejregård - som kort tid efter får navnet Ledreborg - i sommeren 1739. Kongen skriver blandt andet, at Holstein til kongens tilfredshed har solgt sine godser i Mecklenburg og købt Lejregaard, som kun lå 4 timer fra København. Lejregaard kostede 28.625 rigsdaler. Senere købte Holstein mere jord - både godser og bondegårde - samt nogle møller.

Kongen oprettede ved et lensbrev fra den 23. marts 1746 et grevskab ved navn Ledreborg, og 4 år efter i 1750 blev Holstein udnævnt til greve. Godset blev ved med at vokse, og i 1756 var det vokset til ca. 2500 tdr. hartkorn.

Allerede kort tid efter at Holstein havde erhvervet Ledreborg, begyndte han at bygge, men om selve bygningsarbejdet er vores viden meget beskeden, det står dog fast, at der blev bygget videre på det hus, der allerede lå på stedet.

I en del af parken, som Holstein byggede som et fransk inspireret anlæg, blev der i Dyrehaven mod øst bygget et "historisk og genealogisk peripatetisk akademi"⁴.

Anlægget bestod af alleer på kryds og tværs i dyrehaven. Alleerne var opkaldt efter Europas lande. Landenes regenters navne og data var indhugget på obelisk-agtige stenstøtter. Desuden var der historiske og gudelige figurer f.eks. Odin Alfauður og Canutus Magnus i hel størrelse.

Denne del af anlægget blev noget af det sidste, som Holstein lavede, og det blev formentlig aldrig gjort færdigt. I dag findes kun statuerne af Knud den Store og Dronning Margrethe, 2 buster af Oluf den Hellige og Knud Lavard, 7 obelisker samt 4 buster uden navn. Man må gå ud fra, at hele anlægget er inspireret af de antikke søjlehaller⁵ i Athen, og anlægget, som Holstein gennemførte ved Ledreborg, var det nærmeste, som man kunne komme en antik bygning.

I disse år gennemgår hele parkanlægget og Dyrehaven ved Ledreborg en meget grundig renovering, som skal føre det tilbage til det udseende, som parken havde i 1700-tallet.

Halvor Petersens artikel om lystgården Veddelevgaard fører os også tilbage til 1700-tallets historie. I denne artikel får vi et meget tydeligt billede af, hvordan den velstillede del af befolkningen levede. Vi får et meget tydeligt indblik i lystgårdens indretning og løsøret gennemgås meget omhyggeligt i artiklen.

Den sidste artikel om en tysklandsarbejder fra Roskilde er skrevet af undertegnede. Artiklen er et led i en større undersøgelse om tysklandsarbejdernes indsats i Tyskland under den anden verdenskrig. Efter krigen blev der set ned på denne gruppe af danskere. Mange blev arresteret, og nogle af dem sad i arresten i over et halvt år uden at være blevet dømt. Denne artikel handler kun om en enkelt arbejder, ud af de 130.000 som rejste til Tyskland. Severin Højberg Knudsen blev i Tyskland i mere end tre år, hvor den normale kontraktlængde for tysklandsarbejdere var 1/2 år.

7-11-2005

Noter:

¹ Skt. Ibs og Skt. Jørgens kirker lå begge uden for byvolden.

² Tallene i parenteserne er året, hvor stedsnavnet først er benyttet i skrift.

³ Vi kender ikke noget årstal for Øde Hastrup.

⁴ Carl Neergaard: *Ledreborg*. U.å.

⁵ Se i øvrigt Rafaels Stanzer i Vatikan-museet.